

АКСІОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ДУШПАСТИРСТВА У ТВОРАХ ІОАНА ЗОЛОТОУСТОГО

Актуальність душпастирства як церковно-соціального інституту простежується в контексті потреби духовного патронату в суспільстві різних часів. Душпастирство передбачає вирішення складних проблем релігійно-морального характеру окремих людей та груп. Ця проблема нагальна і в епоху християнського постмодерну, де простежується "розмивання самої ідеї Бога...; втрата віруючими єдиної мети і виявів своєї релігійності ... ; в голові віруючого наявний синтез догматів різних вірувань; зник воцерковлений віруючий, втратила свою сакральність церковно-обрядова практика; зникла сім'я як домашня церква; не спрацьовує громадська думка як чинник збереження і відтворення певних традиційних форм і функцій...; релігія втратила свою роль морального імперативу: маємо не етику, а етикет релігії; релігійні моральні приписи постають не як норми, що обов'язкові для дотримання, а як об'єкт бажань/небажань вірних у їх користуванні, як засіб, за допомогою якого можна засвідчити громадськості певну свою конфесійну належність, вірність традиції батьків тощо" [Колодний А. Феномен християнського постмодерну // Університетські наукові записки. - 2007, № 3 (23). - С. 312-323]. Назрілі питання духовного християнського життя мотивують до наукових розвідок. Сучасне душпастирство в своїй тенезі й розвитку сягає ранніх християнських періодів, зокрема середньовічної патристики.

Як предмет теоретизування, душпастирство викликає зацікавлення часто лише богословів. Наукові дослідження цього феномену практично відсутні. Проте означена проблема може стати цікавою не лише у сфері богословського релігієзнавства, що розвивається як структурна галузь дисциплінарного [Шевченко В. Богословське релігієзнавство в його предметному змісті // Дисциплінарне релігієзнавство. Навчальний посібник. За науковою редакцією А. Колодного. - К., 2010. - С. 35-48], але й для релігієзнавчої академічної точки зору. Це – аналіз соціальної місії душпастирів.

Знаними істориками теології й філософії, котрі зацікавились східною патристикою й, побічно, проблемами душпастирства, є О. Лосев, В. Лоський, І. Мейєндорф, Я. Пелікан, С. Сидоров, Г. Флоровський, І. Зізіулус, М. Зарін, Д. Станілоае, Ф. Шнідлік, О. Шмеман. Конкретні аспекти патристики досліджували С. Аверінцев, А. Бичко, В. Горський, В. Зеньковський, І. Мозговий, В. Нічик та ін.

---

* Білоус Світлана Іванівна – кандидат філософських наук (Прикарпатський Національний університет імені В. Стефаника).

Джерелами, в яких знаходимо пояснення сутності і призначення душпастирства, є Біблія, твори Отців і Вчителів Церкви. Безперечно, Отці Церкви жили Біблією. Вони думали і говорили нею із захопливою проникливістю, яка наближалась навіть до ототожнення їхнього буття із самою біблійною суттю.

Основний зміст статті. Патристика і досі є живою традицією, якою керуються і до якої звертаються у вирішенні багатовекторних філософсько-релігійнознавчих, культурологічних, богословських питань. Спадщина Отців Церкви донині є інтелектуально-ідейною системою поглядів щодо основних догматів віровчення. Філософські вчення Отців обґрунтували буття Бога та людини, випрацювали аксіологічну систему тощо. Центром уваги душпастирства в них є людина у її служінні Абсолюту. Антропологічні уявлення і вчення знаходимо у патристичній спадщині.

Одним із перших, хто своїм життям і творчою спадщиною розглядає проблеми душпастирства, є Іоан Золотоустий (бл. 347-407 рр.) – єпископ Антіохії, потім - архієпископ Константинополя, якого згодом стали називати святим, що твердо дотримувався християнської традиції перших чотирьох століть. В літературно-духовній спадщині знаного представника антиохійської богословської думки дослідники налічують до тисячі ораторських творів. Їм властива природність викладу, ряснота прикладів з довоколишнього життя, точність спостережень. Згідно аналітики, в його творах присутні "...численні риторичні питання й вигуки, анафори. Тяжіння до ритмізації мови. Проповіді емоційні, виразні, експресивні. Переважно розробляє проблеми практичної етики, утверджує норми християнської моралі. При зображенні картин людських вад, що викликають сором і огиду в слухачів, застосовує іронію та сарказм. Картає розкіш і розбещеність вищої аристократії на чолі з імператрицею Євпраксією. Несправедливо засуджений, помер у засланні. Твори Іоана Золотоустого включалися до різного типу збірників, а також складали особливі збірники: "Златоструй", "Златоуст" (проповіді на недільні євангельські читання), "Маргарит" [Ігор Ісіченко, архієпископ. Візантійська спадщина / Ісіченко І., архієпископ // <https://sites.google.com/site/archbishopihor/ukrainian-literature-x-xvi/3-vizantijska-spadsina>].

Проблематика нашої статті спонукає приділити увагу тим творам Іоана Золотоустого, в яких найбільш виразно висвітлено феномен душпастирства. Відтак, *об'єктом нашого публікаційного дослідження є душпастирство як церковно-богословський феномен й духовно-соціальний інститут. Предмет дослідження – особливості душпастирства в творчій спадщині Іоана Золотоустого.*

Метою статті є окреслення аксіологічних вимірів душпастирства згідно творів Іоана Золотоустого. Завдання: з'ясувати сутність і цілі душпастирства в контексті творчості досліджуваного автора; виявити якості душпастиря згідно поглядів Іоана Золотоустого; визначити специфіку душпастирства на основі духовної спадщини Іоана Золотоустого.

Розгляд проблеми слід розпочати із релігієзнавчого пояснення поняття, згідно якого "душпастирство – християнська форма опіки віруючих, яка базується на євангельському віровченні верховного пастирєначальника Ісуса Христа. Душпастирство значно відрізняється від інших форм служіння Господові, оскільки потребує безпосереднього спілкування і навіть духовно-інтимного контакту пастиря і пасомого чада (людини), що зумовлено особливістю наставництва і підтримки. Душпастирство з необхідністю має етноконфесійну специфіку. Згідно з завітом Христа, душпастир зобов'язаний знати не лише побіжне індивідуальне життя віруючого, а його болі, надії та говорити з ним рідною йому мовою: "Я ж Пастир Добрий; і знаю Своїх; і Свої Мене знають" (Ів. 10: 14)" [Релігієзнавчий словник / За редакцією проф. А. Колодного і Б. Лобовика. - К., 1996. - С. 103]. Як відзначалось вище, душпастирство безпосередньо торкається проблеми людини.

Тема людини по особливому хвилювала Іоана Золотоустого. Аналізуючи антропологічні погляди Золотоустого, православний богослов сучасності Кипріан (Керн) конкретизує, що "у загальному історичному огляді святоотецького вчення про людину св. Іоанн Златоуст не займає видатного місця. Він не залишив спеціальних антропологічних праць, подібно деяким своїм сучасникам, і сама тема про людину його цікавила і ним розглядалася в однобічному практичному застосуванні. Він не дав богословських значних перспектив, подібно Орігену, св. Григорію Богослову й св. Григорію Нісському; він не залишив нам містичних прозрінь у дусі Ареопагітиків, св. Максима Сповідника або Симеона Нового Богослова; він навіть не включив свого розуміння людини в рамки натуралістичної психології Немезія Емеського. Не богослов, не філософ, не містик, він до людини підійшов зі своєї винятково пастирської, педагогічної сторони. Не богословська проблематика про людину займала його, а етико-пастирська оцінка людини надихала його висловлювати ті або інші думки в його численних і великих проповідях і тлумаченнях Біблії" [Кипріан (Керн), архим. Іоан Златоуст: Святоотеческое учение о человеке. Глава 3 // Кипріан (Керн), архим. Антропология св. Григория Паламы. Диссертация на степень доктора церковных наук Православного богословского института в Париже. Париж: YMCA-Press, 1950 // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.psylib.ukrweb.net/books/kipke01/index.htm>].

Вселенський Учитель (так називають св. Іоана Золотоустого) тісно пов'язував душпастирство із поняттям "священство". Думки із цього приводу він відобразив в своїх знаменитих словах "Про священство" [Іоанн Златоуст. Беседы о священстве (далі – Беседы о священстве) // Святитель Иоанн Златоуст. Избранные творения. Том II. - Украинская православная церковь: Мгарский монастырь, 2007. - С. 3-96].

Відомо, що Слова "Про священство" написані за наступних обставин. В 374 році Іоан Золотоустий, коли йому пропонували прийняти вищий священничий сан, розуміючи міру відповідальності пресвітерського й єпископського служіння й вважаючи себе непідготовленим до належного

виконання обов'язків пастиря Христової Церкви, зник таємно від усіх, навіть від свого доброго товариша Василя. Незабаром Василій при зустрічі з Іоаном висловив дружні докори за відмову від священничого сану. Золотоустий аргументував свою позицію блискучою відповіддю у шести словах "Про священство". Написання Слів "Про священство" відносять до часу після 374-го року (не пізніше 386 року, у якому св. Іоанн все таки був свідомо і добровільно був рукоположений у пресвітера).

Іоан Золотоустий акцентує на високому призначенні священства, на висоту духовної влади, яка простягається вище світської. Духовно-моральна місія у суспільстві, суспільні й релігійні сподівання в справі етики й моралі покладається саме на священство. В часі Константинівської епохи в історії християнства у Церкві з'явився небувалий раніше тип християн індеферентних, поверхневих і навіть лицемірних. Під оболонкою такого християнства язичництво продовжувало жити у всьому, що стосувалося моралі. Відтак душпастирювання, як потреба, виходить із антропологічної й сотеріологічної проблематики, де безпосередньо розглядається категорія гріха та його подолання.

Згідно християнських антропологічних поглядів, людина народжується у гріховному стані. До нового духовного народження її приводить таїнство Хрещення, завдяки котрому людина "вмирає для гріха", "зодягається у нову людину для пізнання за образом Сотворителя її" (Рим. 6: 6-10; Кол. 3: 9-11). Проте навіть відновлені у духовності, керуючись вільною волею, люди схильні більшою чи меншою мірою до гріха. Гріх завжди віддаляє людину від Бога і веде до страждань, хвороб, вічної смерті. Від часу гріхопадіння всі люди стали страждати і вмирати. Вони власними силами самостійно не могли подолати зло, яке поширилось у світі, і знищити смерть. Бог послав на землю Спасителя – Ісуса Христа, який став для апостолів, а ті – для інших душпастирів прикладом великої любові й турботи до людей.

Тема перемоги над гріховністю заради спасіння була актуальна для Іоана Золотоустого в його творчості та особистих духовних подвигах. Про нього, як ревного противника гріха, висловлювалась візантійська цариця Євдокія, кажучи: "Ця людина не боїться нічого, крім гріха".

Процес падіння моралі в церковному середовищі торкнувся також самого священства. Обставини спонукають Золотоустого висувати насамперед до священника високі духовні й моральні вимоги. У розмові з Василієм Великим він обґрунтовує вимогливість до власних особистісних характеристик. Самоідентифікація веде до духовної гармонії. Через те простежуємо повчання, що священнослужитель "повинен знати самого себе". Очевидно мова йде про розкриття власних духовних слабостей і вивищення сильних сторін [Беседи о священстве. - С. 59].

Священикові довірена турбота не тільки про особисте спасіння, але і про духовний порятунок народу, а відтак він несе особливу відповідальність: йому довірені люди – найбільша цінність, найдосконаліше творіння Бога. Сотеріологічні цілі - основні у діяльності довіреної особи. Золотоустий про їх

втілення говорить емоційно-образною, алегоричною мовою: на "стадо" нападає "військо" – гріхи; "лікування може здійснити не лікар, а хворий" [Беседи о священстве. - С. 17].

Розуміючи кризу моралі людини і суспільства, Золотоустий наголошує, що передусім священник як людина повинен бути вільний від нестриманості почуттів, від марнославства, які породжують гнів, смуток, ненависть, заздрість, ворожнечу, наклеп, лицемірство, обман, безперестанні турботи і головне – від прагнення через отримання благодаті священства досягти першості й влади. Зрештою священство справедливо осудить тих, хто ним неправильно розпорядиться. Однак священнослужителів важливо вчасно стати на шлях духовно-морального самовдосконалення. Саме це є запорукою розвитку його душпастирських вартостей, підтвердження призначення.

Рішенням будь якої проблеми постає дотримання істинного вчення і побожне життя. Таку модель поведінки допомагає розвивати душпастир людині. Священнослужитель повинен жити для численної кількості людей [Беседи о священстве. - С. 37].

Іоан Золотоустий наголошує на проблемі подолання неготовності й формування готовності до душпастирювання. Готовність пастиря, - за словами Золотоустого, - це не завжди старечий вік. "Юний за вірою", тобто такий що переживає духовне становлення, характеризується слабкістю впливу на інших людей. У зв'язку з цим виникає потреба набуття досвіду духовної хоробрості, що передбачає віру – один із критеріїв зрілості пастиря. Добрі діла демонструють вияв віри і любові.

Прикладом безмежної опіки над паствою, на думку Отця Церкви, є Ісус Христос. Наводячи слова Христа до верховного із апостолів: "Якщо любиш Мене, то паси овець моїх" (Ів. 21: 15-17), Золотоустий пояснює, що Ісус питає про любов до Нього для того, "щоби навчити нас, як він турбується про спасіння цього стада. Хто любить Христа повинен піклуватися про його паству. "Він сам любить Церкву свою, і благоволив навчити і Петра, і всіх нас, щоби і ми прикладали велику турботу про неї" [Беседи о священстве.- С. 15]. Іоан Золотоустий особливо наголошує на необхідності наслідування апостола Петра. Також по особливому відгукується про авторитетні приклади апостола Павла, що закликав "наслідуйте мене, як і я Христа" (1 Кор. 11: 1); "сказавши: наслідуйте мене, відразу про любов розповідає, доводячи, що ця чеснота найсильніше наближує до Бога" [Іоан Золотоустий. Похвали святому апостолові Павлові (далі: Йоан Золотоустий. Похвали святому апостолові Павлові. Пер. з гр. М. Яремця. - Львів, 2008. - 112 с. Супр. стаття М. Яремця "Життя людини у Христі за творами св. Йоана Золотоустого". - С. 32].

Турбота про паству – головний вияв любові до Бога, віддяка за Його любов, адже відомо, що "так бо Бог полюбив світ, що дав Сина свого Однородженого, щоб кожен, хто вірує в Нього, не загинув, але мав життя вічне" (Ів. 3: 16). Божою любов'ю до людей прослідковується у всьому Святому Письмі. Бог з любов'ю і милістю закликає людей налагодити свої стосунки, любить людину як свого Сина божественною любов'ю. Категорія любові є

основоположною в християнстві й пов'язана зі згадуваними сотеріологічними й антропологічними проблемами. Для того, щоб змінити інших (в сторону прямування до досконалості), достатньо сили любові. Отже, сила любові – одна з таємниць доброго пастиря згідно переконань Іоана Золотоустого.

Зі святоотцівських переказів відомо, що коли людина отримує дар від Бога – Божу любов і живе любов'ю до Бога й ближніх, тоді диявол безсилий. Любов перемагає будь-яке зло. Тому людині слід просити у Бога живої правдивої любові, рости в цій любові, любити всіх ближніх. Золотоустий подібно до апостола Павла звеличує любов — вершину чеснот, їх вінець, початок та кінець. Усі якості стосуються самої людини, а любов — це вже дійсність, "спільна для нас і для Бога". Любов, особливо у поєднанні з Божественною, володіє найбільшою освячуючою силою, що більше від усіх чеснот принесла Павлові високу гідність [Іоан Золотоустий. Похвали святому апостолові Павлові. - С. 4].

Відомо, що апостол відзначався батьківською турботою про інших не лише в духовних, але й в тілесних потребах, показує практичне значення та характеристики поняття любові: "Любов довго терпить, любов милосердствує, не задрить, любов не величається, не надимається, не поводить нечемно, не шукає тільки свого, не рветься до гніву, не думає лихого, не радіє з неправди, але тішиться правдою, усе зносить, вірить у все, сподівається всього, усе терпить! Ніколи любов не перестає!" (1 Кор. 13:4-8).

Основна мета душпастирства – порятунок людини, в якому важливі ролі відводяться обом суб'єктам у справі спасіння – душпастирю і людині (ураженій гріхом). У Слові "Хто сам собі не шкодить, тому ніхто зашкодити не може" Золотоустий відзначає те, що "...зло з кожним днем збільшується. Скрізь стогін, плач, сльози скривджених, і судді, які поставлені для виправлення цього, самі збільшують бурю і підсилюють хворобу. Тому багато хто з нерозумних і нещасних, коли бачать, що смиренного часто волочать, терзають, мучать, а зухвалий, нахабний, безчесний і той, кому допомогли безчесні, збагачується, наділяється владою, стає для багатьох страшним, заподіює незліченні прикрощі смиренним, і така несправедливість буває і в містах, і в селах, і в пустелях, і на суші, і на морі, - ніщо не зупиняє цієї зарази і хвороби — слабші від сильніших, бідні від багатих. І як не можливо перерахувати морські хвилі, так і безліч скривджених, пригноблених, страждених. Ані дія законів, ані страх перед судами — у людях усе спотворилося, скрізь велике сум'яття, щодня багато хто терпить образи, гноблення, утиски, збитки" [Іоанн Златоуст. Слово о том, что кто сам себе не вредит, тому никто вредить не может // Святитель Иоанн Златоуст. Избранные творения. Том II. - С. 278]. Іоан Золотоустий переконує, що причиною цих та інших бід і нещасть є сама людина. Як один із прикладів, він виокремлює історію з Адамом: "А як же, скажеш, хіба не диявол спричинив шкоду Адамові, не довів його до падіння і не вигнав з раю? Ні, - відповідає Золотоустий, - не він зробив це, а байдужість того, хто впав, його неухважність до себе і непильнування" [Там само. - С. 282].

Значення душпастиря у сотеріологічній справі аналогічне до лікарської практики і пояснюють, що "лікар прийшов не для того, щоби тебе судити, а щоб лікувати; не для того, щоб тебе хворого зневажити, а щоб повністю звільнити від хвороби".

Функції душпастиря прирівнюються і навіть перевищують обов'язки батьків у справі ставлення до найдорогоціннішого – дітей. Відповідальність священнослужителя за людей значно переважає також відповідальність глави світської влади, що очолює народ. Священники, наділені владою повного духовного очищення, "є для нас тими мужами, яким доручено духовне народження і відродження через Хрещення. Через них ми одяглися в Христа, поховані разом із Сином Божим і стаємо членами цієї блаженної Глави. Тому ми повинні не тільки відчувати страх перед ними більше, ніж перед володарями і царями, а вшановувати їх більше, ніж своїх батьків. Вони народили нас "від крові і від похоті плотської" (Ін. 1: 13), а ці є співучасниками нашого народження від Бога, щасливої вічності, істинної волі і благодатного усиновлення" [Беседи о священстве. - С. 30]. Поняття батьківської опіки є яскравою характеристикою душпастирського покликання: "відноситись до пастви так, як батько до малолітніх дітей своїх [Беседи о священстве. - С. 73] - ставлення з любов'ю і турботою як до великої цінності в житті.

З цією метою важливим завданням для душпастиря Золотоустий вбачав формування особистісних взірцевих рис, що визначають рівень авторитетності дій: "Повинен бути поважним і негордим, суворим і поблажливим, смиренным і недогідливим, строгим і покірним..." [Беседи о священстве. - С. 45]. Важливе значення серед останніх відводиться хоробрості, "особистій мужності, укріпленій Божим Провидінням" для боротьби з власними та чужими гріхами – "диявольськими полками, що ведуть битву з людиною".

В духовно-моральному просторі священник повинен дбати про душу, "чистішу, ніж сонячне проміння", щоб ніколи його не покидав Дух Святий, щоб він міг сказати: "Живу вже не я, а живе в мені Христос" (Гал. 2: 20) [Беседи о священстве. - С. 79]. Окрім цього, якісними характеристиками мають стати терплячість, передбачливість, наполегливість, уважність, старанність, ревність до хворих (грішників). В іншому випадку "лікар може погано вилікувати рану".

Немаловажна роль відводиться зовнішньому вигляду священнослужителя, завдяки якому у звичайних пересічних людей можна вселити більший оптимізм чи навпаки – песимізм. Важливо при цьому уникати абсолютно протилежних крайностей в одязі, зовнішньому вигляді, почестях. Культура поведінки відіграє чимале значення.

Особливими дарами душпастиря Іоан Золотоустий називає прозорливість і "благорозуміє". Зауважимо, що "Бесідах про священство" відсутнє детальне тлумачення прозорливості. Виразне сучасне пояснення цьому поняттю знаходимо у відомого православного богослова Каліста (Уера), котрий пояснює, що три дари особливо вирізняють духовного отця: прозорливість і розпізнавання; здатність любити інших і перейматися їхніми

стражданнями; сила перетворювати людські умови, як матеріальні, так і нематеріальні – на дар зцілення. Каліст (Уер) говорить, що "прозорливість і розпізнавання (diakrisis), здатність інтуїтивно пізнавати секрети серця іншої людини, розуміти приховані глибини, про які вона не говорить і які часто навіть не усвідомлює. Погляд духовного отця проникає крізь умовні жести й розпізнає хитрощі, за допомогою яких ми приховуємо нашу справжню особистість від інших і від себе; крізь ці банальності старець бачить унікальну особистість, створену за образом і подобою Божою. Ця здатність розпізнавання є скоріше духовною, аніж фізичною; це не просто вдале вміння влучити в ціль, навіть не різновид надчутливого сприйняття або ясновидіння; це плід витонченості, спеціально спрямованої молитви й безперервної аскетичної боротьби ...

Удосконалений через зустріч у самотності з Богом, старець може зцілювати самою своєю присутністю. Він скеровує й формує інших передусім не словами поради, а життям, спілкуванням і певним прикладом, який подає; навчає своїм мовчанням так само, як і своїми словами, своєю присутністю так само, як будь-яким словом поради [Каліст (Уер), єпископ Діоклійський. *Внутрішнє Царство*. - К., 2003. - 256 с.]. Прозорливість душпастиря (священника, старця) як духовний дар отримується знову таки завдяки любові Бога до людей, любові душпастиря до Бога та до людини.

Важливим засобом впливу на людину чи ще однією таємницею, талантом, яким володіє душпастир – це сила слова. "Якщо хто не має цієї сили, то душі підвладних йому людей будуть постійно знаходитись у такому ж стані, як кораблі під час буревію. Маю на увазі людей слабких і надто цікавих. Тому священник повинен докладати всі зусилля, щоб отримати цю силу" [Беседи о священстве. - С. 64-65]. Силу слова (очевидно – силу переконання) Золотоустий вивищує перед красномовністю: "Якщо би я вимагав (від пастиря Церкви) красномовства Сократа, сили Демосфена, важності Фукидіда і висоти Платона, тоді необхідно було б вказати на свідчення стосовно цього Павла. Але тепер я облишаю це все і вишукані зовнішні прикраси і не думаю ні про вирази, ні про вимову. Нехай будь-хто буде бідний на слова, мова його буде простою і невитіюватою, тільки б він не був неуком у пізнанні та правильному сприйнятті догматів і ради прикриття свого невігластва не віднімав у цього блаженного мужа те, що є найбільшим у його гідності та найважливішим серед його заслуг [Беседи о священстве. - С. 66]. Красномовність приносить задоволення для слухачів, однак не користь для них.

Авторитетними у Іоана Золотоустого для формування душпастирських цінностей є настанови апостола Павла, зокрема повчання "займайся читанням, наставлянням, повчанням ... бо, так роблячи, і себе спасеш, і тих що слухають тебе" (1 Тим. 4:13, 16). "Раб же Господній не повинен сваритися, а бути до всіх привітним, повчальним, незлобливим". ... А ти перебувай у тому, чого тебе навчили і що тобі довірили, знаючи, ким ти навчений. До того ж ти з дитинства знаєш Святе Писання, яке може умудрити тебе на спасіння вірою в Христа Ісуса... Усе Писання богонадхненне і корисне для навчання, для

викривання, для наставляння в праведності" (2 Тим. 2:24; 3:14-16). "Послухай, - знову цитує Золотоустий ап. Павла про поставлення єпископів, - єпископ повинен бути стриманий, який дотримується правдивого слова, згідно із вченням, щоб він мав силу і наставляти у здоровому вченні, і викривати противників" (Тит. 1:7, 9)" [Беседи о священстве. - С. 68]. Іоан Золотоустий беззаперечно погоджується, що сила слова здобувається освітою, вправами, постійними зусиллями. Важливе значення при цьому мають ревність, терпіння. Відносно освіченості, то священник повинен бути багатостороннім в поглядах, але не лукавим: "Досить розумним і досвідченим у всьому, знати життя не менше за тих, що живуть у світі, і бути вільним від усього більше, ніж ченці, що живуть у горах. Бо йому необхідно спілкуватися з мужами, що мають жінок, виховують дітей, мають слуг, володіють чималим багатством, звершують громадські справи, наділені владою" [Беседи о священстве. - С. 82]. Багатосторонність душпастиря знову таки асоціюється з роботою лікаря, котрий не може всіх хворих однаково лікувати. За допомогою слова передбачається утвердження духовності людини та її віри в повсякденному житті, результатом чого має стати перемога словом в ім'я Бога, для "слави Божої й утвердження Церкви".

Судячи з численної кількості авторських Слів, Бесід, Повчань Іоана Золотоустого на релігійно-моральну тематику, адресованих до пастви, незалежно від її соціального становища, віку, статі, зауважимо, що цього святителя Церкви можна поправу вважати визначним майстром слова, який звертався не лише до однієї окремої людини, а до численної кількості – до громади. Ділячись з іншими змістом та методикою їх укладання, Золотоустий наголошує, що складати повчання слід так, щоб вони були угодні не людям, а Богу, не чекаючи похвал від народу. Звернення до людей повинні стати постійними: "Сіяти щоденно, щоби слово повчання хоча б через безперервність змогло утвердитися в слухачах" [Беседи о священстве. - С. 81]. Різноманітні, часто протилежні життєві умови, турботи (наприклад, надмірне багатство, владні повноваження, безпечність від розкошів й багато іншого та їх протилежності – надмірні скорботи, нужденна убогість, постійні прикрощі тощо), "заглушують посіяне насіння", відволікають людину від духовного становлення й зростання, вона самотійно не може справитись з різного роду спокусами та безвір'ям, незнанням. Слова і промови, катехизація (християнське навчання й виховання людей різного віку) – важливі чинники духовно-морального впливу з метою вдосконалення людини.

Підсумовуючи, слід зазначити, що середньовічна релігійно-моральна думка Отців Церкви складає джерельну базу дослідження душпастирства в його первісному вигляді.

Іоан Золотоустий своїм життям і духовно-подвижницькою працею прославився як душпастир, котрий опіку над людьми ставить вище аскетичної діяльності. На основі його патристичної спадщини спостерігаємо виразні характеристики душпастиря, найважливішими з яких є любов до людей – головний показник любові до Бога, особисті духовно-моральні якості.

Мотиваційний рушій душ пастиря – бажання працювати на користь духовно-морального вдосконалення та спасіння кожної людини зокрема, великої кількості людей (пастви) загалом. Душпастирська робота з людьми розпочинається з духовної роботи над собою; подолання особистих негативних рис характеру й поведінки, культивування позитивних (наполегливості, освіченості, працьовитості, терпеливості тощо). Важливими засобами впливу на паству є переконливі слова, підкріплені християнською моделлю особистого життя і викладені у влучних промовах до народу, вміння вислуховувати проблеми різних людей, надавати їм поради й допомогу у справі духовного оздоровлення (подібно до лікаря, який іде до хворих), що сприятливо впливає на фізичне, емоційно-психологічне здоров'я.

Найближчою перспективою дослідження стане аналіз концептуальних поглядів релігійно-етичних питань душпастирства у наступників й продовжувачів справи Іоана Золотоустого. Загалом, душпастирство в історії християнства, як проблема вивчення, потребує системного цілісного релігієзнавчого підходу, що стане важливим напрацюванням в контексті становлення богословського релігієзнавства.

А н о т а ц і ї

Стаття Світлани Білоус "Аксиологічні виміри душпастирства у творах Іоана Золотоустого" присвячена пошуку джерел духовної опіки над людиною, витоків яких автор бачить у християнському середньовіччі. Життя і творча спадщина Іоана Золотоустого – яскравий приклад пояснення сутності й визначення ціннісної природи душпастирського служіння крізь призму поняття священства.

Статья Светланы Белоус "Аксиологические измерения душпастирства в произведениях Иоана Золотоустого" посвящена поиску источников духовной опеки над человеком, истоки которых автор видит в христианском средневековье. Жизнь и творческое наследие Иоанна Золотоустого – яркий пример объяснения сущности и определение ценностной природы душпастирства сквозь призму понятия священства.

The article by Svitlana Bilous "Axiological dimensions of priesthood in the Ioan Zolotoustyi's works" is dedicated to finding sources of spiritual care over a human, the origin of which the author sees in the Christian Middle Ages. The life and literary heredity of Ioan Zolotoustyi is a brilliant pattern of explaining the essence and definition of valuable nature of pastoral care through the prism of the concept of the priesthood.